

ni odnesel najboljših spominov na prijazne ljudi s sončne strani Alp. Velika večina poznejših turističnih popotnikov si je izbrala lažji način potovanja, vendar so tudi oni prepotovali skoraj celo Evropo, zlasti radi pa so obiskovali antično Italijo in skrivnostni Orient. Posebno radost je nudilo tudi takratno odkritje toplega morja in mogočnih gora, ki so se ravno takrat velikodušno odprli vedno večji reki turistov. Novi popotniki so tudi precej bolj zadovoljno obiskovali našo pokrajino, posebno priljubljen je bil obisk Celja, tega bisera na Savinji in mondenih zdravilišč v okolici. Manj premožne meščanske družine prav tako niso hotele zaostajati, ter so si zato izmislile prav posebno obliko počitnic, tako imenovano poletno svežino (Sommerfrische), ki so jih brezdelno in prijetno, kakor se za počitnice spodobi, preživele na podeželju. In ob poletju, ki se je pričelo, si tudi jaz želim zaužiti nekaj njegove svežine, zato je končujem.

Andrej Pančur

Bogumil Vošnjak, Dnevnik iz prve svetovne vojne (za objavo pripravil Vladimir Kološa). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1994. 316 strani.

Rodovina Vošnjak (Woschnagg) še danes živi v Sloveniji in Avstriji. Svoj vzpon je začela sredi 18. stoletja v Šoštanju z usnarjstvom. Njeni člani so se ukvarjali z gospodarstvom, politiko, zadrugištvom, pisateljevanjem, diplomacijo in še marsičem. Josip Vošnjak (1834–1911) je bil eden voditeljev liberalnih mladostencev, deželni poslanec na Štajerskem in potem na Kranjskem, državni poslanec, član kranjskega deželnega odbora, pisatelj in zdravnik, pisec zanimivih *Spominov*, ki so izšli prvič 1905 in 1906, drugič 1982 pri Slovenski matici. Njegov brat Mihael (1837–1920) je bil tehnik, strokovnjak za železnice, predvsem pa »oče slovenskega zadrugištva« v prvi dobi njegovega razvoja, štajerski deželni in državni poslanec. Njegov sin Bogumil (1882–1959) je študiral pravo, delal v pariških arhivih, napisal knjigo *Ustava in uprava ilirskih dežel* (1910), bil pobudnik in sourednik liberalnega znanstvenega časopisa *Veda* in se habilitiral na zagrebški univerzi (1912). Po potovanju v Rusijo in po prvi ruski »revoluciji« je napisal obsežno knjigo *Na razsvitu* (1906). Ivan Prijatelj je v svoji oceni te knjige štel Vošnjaka za tipičnega zastopnika naše mlade nastopajoče generacije, ki se korenito loči od njegove – čeprav je razlika med obema znašala samo sedem let. Ali je bila ta razlika ali občutek povsem drugačnih pogledov vzrok, da je Prijatelj *Na razsvitu* zelo ostro ocenil in pogršel vse mogoče pomembne stvari. Vse skupaj se mu je zdelo, »kakor če bi na steklenico pohlevnega vipavca prilepil etiketo šampanjca« (Ljubljanski zvon 1906, str. 314, glej tudi str. 184). No, danes je Vošnjakovo knjigo iz razdalje devetdesetih let gotovo zanimivo brati.

Februarja 1915 se je Bogumil Vošnjak odpeljal čez avstrijsko-italijansko mejo in začel v antantnih državah med hrvaškimi, srbskimi, slovenskimi emigranti, begunci in izseljenci ter angleškimi, francoskimi, ameriški in drugimi zavezniškimi politiki, znanstveniki in umetniki delo za bodočo Jugoslavijo. Bil je član *Jugoslovanskega odbora* in se je kot edini Slovenec udeležil razgovorov na Krfu. Ves čas vojne je pisal Vošnjak dnevnik, ki je (ne sicer v celoti) ohranjen v *Arhivu Republike Slovenije*.

Po vojni se Vošnjaku pravzaprav nobena stvar ni posrečila. Mesta rednega profesorja na ljubljanski pravni fakulteti ni nikdar dejansko zasedel. Na listi samostojne kmetijske stranke je bil izvoljen v konstituantno in bil med tvorc vidovdanske ustave. Napadal je pristaše avtonomije, jih dolžil avstrijskanstva in protidržavnosti. Spomine je objavil v srbohrvaščini (U borbi za ujedinjeno narodno državo, 1928). Živel je večinoma v Beogradu. Po drugi svetovni vojni je emigriral v Združene države, bil podpredsednik *Narodnega odbora za Slovenijo*, se trudil za skupno nastopanje emigracije in za informiranje ameriških krogov.

Magister Vladimir Kološa, ki dela v *Arhivu Republike Slovenije*, je dnevnik Bogumila Vošnjaka iz časa prve svetovne vojne skrbno uredil, pripravil za tisk in izdal. Dnevnik po vrednosti in pomenu prekaša pozneje napisane spomine, že zato, ker je neposreden in iskren, ker ne glede nazaj na opravljeno delo, ki terja plačilo in šteje zasluge, ampak doživlja vse probleme in težave sedanosti. Zato so v njem tudi dvomi in nejasnosti, lastna stališča še niso do konca izoblikovana, sodbe o sogovornikih so izliv trenutnega razpoloženja. Intenzivnost opazovanja in sklepanja je nekje večja, druge manjša. Pričakovali bi precej več o pogajanjih na Krfu in o stališčih posameznikov. Dnevnik je oseben in političen, kakor pravi Kološa. »Kaže nam avtorjev odnos do kulture, umetnosti, zgodovine, politike, narodnostnih problemov, njegovo življensko filozofijo, utrip krajev, v katerih je prebival. Na zanimiv in neposreden način prikazuje življenje jugoslovanskih politikov in narodnih delavcev v emigraciji, njihove medsebojne odnose in odnose z drugimi.« Iz njega se kaže »avtorjeva široka splošna razgledanost, duhovitost in smisel za opis detajlov, iz katerih je sestavljeno življenje«.

Publikacija obsega poleg dnevnika Vošnjakov življenjepis, njegovo bibliografijo (obema daje uporaba Vošnjakovega osebnega fonda v arhivu posebno vrednost, saj vsebujeta podatke, ki jih v *Slovenskem biografskem leksikonu* ni), opis dnevnika in njegove ureditve ter bogato kazalo oseb in krajev. Takó razreševanje okrajšav v dnevniku kot sestavljanje kazala sta bila za urednika težko delo, saj je Vošnjak poleg znanih politikov in kulturnih delavcev omenil v dnevniku ogromno številno neznanih oseb, za katere je bilo težko ali celo nemogoče najti podatke. Magister Kološa se posebej zahvaljuje nekda-

njemu lektorju angleščine na ljubljanski filozofski fakulteti dr. Alasdairu MacKinnonu, ki mu je posredoval iz Anglije več biografskih podatkov o omenjenih osebah.

Lahko smo veseli, da je dnevnik Bogumila Vošnjaka postal dostopen javnosti. Zgodovinarjem je tako postal lahko dostopen nov vir, pa tudi vsi drugi, ki jih zanima čas prve svetovne vojne, slovensko razmišljanje in kulturno življenje tistega časa, bodo imeli na razpolago prijetno in zanimivo branje.

Vasilij Melik

Petra Svoltjšak, **Soška fronta**. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1994. 102 strani.

Vasja Klavora, **Koraki skozi meglo. Soška fronta – Kobarid – Tolmin 1915–1917**. Klagenfurt, Ljubljana, Wien : Hermagoras Verlag – Mohorjeva založba, 1994. 335 strani.

Po pravici povedano bi se morali izida sleherne domače knjige na temo vojaške zgodovine I. svetovne vojne iskreno veseliti in zato smo veseli tudi obeh zgoraj navedenih monografij, vendar naše veselje ob skrbnem prelistavanju in branju kmalu splahni. Oba avtorja sta nedvomno vložila v svoji deli izjemen napor in nedvomno veliko znanje, vendar je videti, da zastavljenega cilja nista znala prav izpeljati. Še več, odkrito se lahko vprašamo, kaj sta s takšnim načinom obdelovanja zahtevne vojaške tematike, sicer na domačih slovenskih tleh, sploh hotela doseči. Dobro je vedeti, da pisanje zvrsti *militaria* zahteva celega in pravega človeka, še najbolj pravšnji za takšno mukotrpno opravilo je poklicni vojak; če piše o vojaških dogodkih kdorkoli drug, se mora resno spoprijeti z vojaškimi vedami, predvsem se mora nenehno izpopolnjevati s prebiranjem takšnih ali drugačnih vojaških del in zgodovinski moment tu v prvi vrsti ni tako zelo pomemben. Posebna podzvrst pisanja o *militaria* je vednost o orožju, oborožitvi, ustroju posamičnih vojsk, o uniformah, znakih etc. Končno je za moderno komentiranje starih vojaških dogodkov več kot zaželeno imeti ali pridobiti dar razsojanja takratnih razmer na bojišču, skušati doumeti strateške in taktične nagibe, ki so pripeljali do takšnih in drugačnih uspešnih ali zgrešenih operacij oziroma akcij. Končno je tu še vojaška terminologija, ki v naših novih srednjeevropskih razmerah ni nujno le samogibno ponavljanje privzgotenih balkanizmov, ampak pomeni vračanje k izvirnim tradicionalnim slovenskim vojaškim vrednotam in terminom ter hkrati skuša s pomočjo standardnega domačega jezika kovati nove.

Toliko za uvod, saj bo slehernemu zahtevnejšemu bralcu takoj jasno, da takšni deli, kot sta to monografiji Petre Svoltjšak in Vasje Klavore, pomenita le nujno potrebno vmesno stopnjo, da se lahko slovenska vojaška historiografija počene naprej in začne enkrat loviti moderna dela tujih avtorjev. Če obe monografiji primerjamo na primer z resnično poplavo anglosaških del na tematiko I. in II. svetovne vojne, takoj opazimo, da obema avtorjema zlasti manjka tista prefinjena didaktičnost, tako značilna za mlade angleške in ameriške avtorje na polju aeronavtične, tematičnih obdelav kopenske vojske, posamičnih slavnih enot: radovedni uporabnik takšnih knjig v trenutku ugotovi vrednost in uporabnost dela in se zato tudi njegova zahtevnost do vojaške literature povečuje. Za moderni val zahodne publicistike in resnih strokovnih del iz zvrsti *militaria* je seveda značilna še neizmerna širina avtorjev, njihovo prav pikološko obravnavanje podrobnosti in naravnost umetniško doziranje količine podatkov, ki jih bralec še radevoljno sprejme, ne da bi ga tematika začnela utrujati. Končno je pri modernih zahodnih piscih pomemben tudi odnos do nekdanjih sovražnikov: sovraštva oziroma odklanjanja praviloma ni več, zato je toliko bolj vpeto v vrstice občudovanje o takšnih ali drugačnih dosežkih nasprotne strani, tako v tehniki kot v pogumu. In nikakor ne gre pozabiti človeka, ki mu mladi rod vojaških historikov namenja vedno več prostora in skuša prikazati in prikazati utrinke usod bojnikov iz preteklosti oziroma polpretekle dobe našega stoletja, če se pri našem razmišljanju omejimo prav na moderno človeško zgodovino.

Od vsega povedanega je **Petra Svoltjšak** nedvomno marsikaj hotela izpeljati in zastavila si je cilj, obdelati *Soško fronto* nekoliko drugače od dosedanjih piscev; pri tem je očitno imela v mislih v prvi vrsti kolikor toliko uporaben vodnik po nekdanjem bojišču na Soči, saj je njena monografija vsaj v nekaterih ozirih prava paša za oči. Zelo domiselno se je pri knjigi izkazalo tudi objavljanje starih posnetkov, in sicer v barvni tehniki, torej takšnih, kot so se bili ohranili v naš čas. Da so tonirane fotografije oziroma bikrome razglednice prava paša za oči bralcev, so pred časom znali presoditi prav pri ugledni reviji *National Geographic*, nakar je takšna moda po ovinkih našla pot celo do nas. Pri vodniški publikaciji *Soške fronte*, kljub sila obrabljnemu naslovu, prijetno padejo v oči posamični topografski podatki, do katerih se je pisateljica brez dvoma dokopala z lastnim topografskim raziskovanjem zemljišča; marsikatera druge, za večino že pozabljene ali manj znane podrobnosti, so plod avtoričinega večletnega mukotrpnega pregledovanja slovenske in tuje literature o soškem bojišču.

Če je torej bila knjiga zamišljena kot priročen in lahko razumljiv vodnik, se superlativi žal kmalu tako ali drugače nehajo. Predvsem je avtorica hotela le preveč stvari hkrati združiti v svojo knjigo, dejansko knjižico skromnejšega obsega in vsekakor zelo posrečenega žepnega formata (razpotegnjenost v višino), zato je logično, da je prvi svetovni spopad obdelan le v najnujnejših potezah in še tu so napake. Tudi pri vojaški terminologiji pisateljica niha od enega izraza do drugega, kakor je bila pač ekscerptirala od tega ali onega avtorja. Kljub veliki želji po izčrpnih podatkih jih je le – teh pri opisu posamičnih spomeniških